

ВІДГУК

офіційного опонента – кандидата юридичних наук, заслуженого юриста України – Бондаря Сергія Олександровича на дисертаційне дослідження Бухарева Владислава Вікторовича «Адміністративно-правові засади забезпечення кібербезпеки України», подане на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Актуальність теми дослідження. Протягом останніх трьох десятиліть Україна перебуває у фазі активних соціально-економічних, політичних та світоглядних трансформацій, спрямованих на формування ефективного державного механізму та якісно нового соціального середовища. Поглиблення процесів глобалізації, загальносвітової та регіональної інтеграції спричиняє підвищення ролі міжнародних стандартів у різних сферах суспільного життя, в тому числі у сфері правоохоронної діяльності. Сучасна безпекова ситуація як в Україні, так і в світі суттєво змінюється, що є поштовхом до розвитку якісно нових регуляторів, які у своєму арсеналі матимуть ефективні важелі впливу на нові суспільні відносини, зокрема, у сфері кібербезпеки. Ключовим завданням державної кібербезпекової політики дедалі виразніше виступає створення гарантованих умов реалізації національних інтересів у кіберпросторі. Даний процес потребує розвитку ефективної системи правового регулювання суспільних відносин у віртуальному просторі. Формування й ефективна реалізація кібербезпекової політики, в рамках якої розробляється комплекс заходів щодо прогнозування та протидії кіберзагрозам, є необхідною умовою розвитку правоохоронної сфери. В умовах глобалізації інформаційних процесів, їх інтеграції в різні сфери суспільного життя керівництво провідних держав світу приділяє посилену увагу створенню й удосконаленню ефективних систем захисту кібернетичної інфраструктури від зовнішніх та внутрішніх загроз. У той же час багато питань у цій сфері потребують додаткового правового врегулювання та вдосконалення.

З огляду на зазначені обставини дисертація Бухарєва В.В. є актуальною і своєчасною, оскільки вона присвячена теоретичному осмисленню адміністративно-правових засад забезпечення кібербезпеки України.

Про актуальність дослідження свідчить те, що воно виконане відповідно до основних положень Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Стратегії кібербезпеки України, затвердженої Указом Президента України від 15 березня 2016 р. № 96/2016, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016 – 2020 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р., Пріоритетних напрямів наукових досліджень Університету сучасних знань на 2017 – 2022 рр. (протокол Вченої ради Університету сучасних знань № 3 від 08.12.2016).

Метою дисертаційної роботи є визначення сутності та особливостей адміністративно-правових засад забезпечення кібербезпеки в Україні, а також шляхів їх удосконалення.

Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Надане на рецензування дисертаційне дослідження є першою фундаментальною та комплексною роботою, присвяченою визначенню змісту адміністративно-правових засад забезпечення кібербезпеки України, а також виробленню пропозицій щодо її покращення. Високий ступінь обґрунтованості результатів дослідження зумовлений досить раціональною та внутрішньо узгодженою структурою дисертаційної роботи. Здобувач використав численні наукові праці фахівців з філософії, теорії управління, загальної теорії держави і права, адміністративного права, інших галузевих правових наук, у тому числі зарубіжних дослідників. Нормативною основою дослідження є Конституція України, норми міжнародних нормативно-правових актів, закони та підзаконні нормативно-правові акти, які визначають адміністративно-правові засади забезпечення кібербезпеки в Україні. Інформаційну та емпіричну основу роботи

становлять узагальнення практики забезпечення кібербезпеки, довідкові видання, статистичні матеріали.

Узагальнений в роботі теоретичний та нормативний матеріал аналізується з використанням виваженого методологічного апарату, який включає як загальнонаукові, так і конкретні наукові методи пізнання, зокрема: логіко-семантичний, історико-правовий, системно-структурний, порівняльно-правовий, структурного аналізу та інші методи пізнання процесів і явищ. Загалом, методи дослідження є цілком сучасними й обґрунтованими, що стало запорукою успішного вирішення поставлених дисертантом завдань.

Зміст дисертації в цілому характеризується досить високим теоретичним і науково-методологічним рівнем вирішення поставлених завдань. Чітко виражений теоретичний підхід, зокрема, вдало розроблені дефініції, класифікації і критерії дозволили автору аргументовано визначити власну позицію щодо багатьох дискусійних проблем забезпечення кібербезпеки України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає, насамперед у тому, що підготовлене дисертаційне дослідження є однією з перших спроб комплексно, з урахуванням аналізу наукових праць учених та чинного законодавства України визначити сутність та особливості адміністративно-правових засад забезпечення кібербезпеки України та запропонувати напрямки вдосконалення відповідного законодавства. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових концептуальних наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем.

На особливу увагу заслуговують наступні положення, висновки, рекомендації та пропозиції, що викладені в дисертації, які найбільш наочно демонструють її наукову новизну, теоретичну та практичну значущість:

- висновок про те, що до об'єктного складу кібербезпеки входять: правовідносини у сфері розвитку належної інформаційної інфраструктури у державі; правовідносини у сфері налагодження міжнародних зав'язків з метою обміну досвідом у сфері розбудови кібербезпеки; правовідносини з приводу

регулювання, координації і контролю діяльності правоохоронних органів та інших суб'єктів забезпечення кібербезпеки в процесі виконання покладених на них обов'язків; правовідносини у сфері впровадження інформаційних технологій в основних галузях життєдіяльності суспільства та налагодження процесу їх безпечного використання; правовідносини у сфері розвитку науки та техніки з метою розбудови предметної основи інституту кібербезпеки, тобто розробки новітніх технологій, які б сприяли підвищенню безпеки при роботі у кіберпросторі; правовідносини у сфері імплементації у законодавство України правових механізмів забезпечення кібербезпеки з урахуванням міжнародного досвіду у цій галузі; правовідносини у сфері підвищення інформаційної обізнаності суспільства при роботі з інформацією у кіберпросторі, тощо (с. 60-61);

- виокремлені дисертантом особливості кібербезпеки як об'єкта адміністративно-правової охорони, а саме: а) відсутність чіткого визначення змісту адміністративно-правової охорони кібербезпеки; б) адміністративно-правова охорона кібербезпеки хоча і являє собою єдиний юридичний інститут, проте, закріплюється у нормах різних нормативно-правових актів, якими регулюється діяльність відповідних органів державно влади; в) її забезпечення здійснюється не тільки у правовідносинах, які виникають у сфері вчинення адміністративних правопорушень. Інститут має більш широкий обсяг застосування, який передбачає не тільки припинення відповідних порушень, а й їх попередження; г) основні засади забезпечення кібербезпеки лише нещодавно знайшли своє закріплення у відповідному нормативно-правовому акті — Законі України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України»; г) власний понятійний апарат (с. 80);

- встановлені здобувачем основні суб'єкти забезпечення кібербезпеки в Україні, до яких віднесено: Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України; Національна поліція України; Служба безпеки України; Міністерство оборони України; Генеральний штаб Збройних Сил України; розвідувальні органи; Національний банк України (с. 91);

- окреслені здобувачем загальні риси суб'єктів забезпечення кібербезпеки, а саме те, що вони: по-перше, в своїй діяльності використовують владний примус з метою реалізації передбачених законодавством функцій; по-друге, суб'єкти забезпечення кібербезпеки перебувають у системному взаємозв'язку з іншими учасниками адміністративних правовідносин, який будується на засадах ієрархічності; по-третє, діяльність суб'єктів забезпечення кібербезпеки спрямовано не тільки на припинення правопорушень у цій сфері, а й на забезпечення умов, коли такі порушення неможливі, що реалізується шляхом проведення контрольних заходів, і т.п. (с. 99);

- висновок дисертанта про те, що під адміністративно-правовими формами забезпечення кібербезпеки України необхідно розуміти зовнішній вираз діяльності уповноважених органів державної влади, який виявляється у вчиненні ними комплексу дій, які спрямовані на створення таких умов, за яких буде забезпечено безпеку комп'ютерних систем у всій країні в цілому (с. 103);

- визначені здобувачем методи забезпечення кібербезпеки, серед яких: адміністративний примус; метод позитивного зобов'язання; метод дозволу та заборон; метод адміністративного контролю; метод контролю доступу; метод ліцензування діяльності у сфері захисту відомостей, що становлять державну таємницю; метод сертифікації та стандартизації; реєстраційний метод (с. 111-113);

- виокремлені здобувачем характерні особливості юридичної відповідальності за порушення законодавства у сфері кібербезпеки, а саме: специфічний предмет правопорушення та/або кіберзлочину, яким є інформація, тобто відомості та/або дані, які зберігаються у мережі Інтернет або на якихось носіях (серверах, жорстких дисках, картах пам'яті, тощо); складність виявлення суб'єкта правопорушення, що потребує серйозного матеріально-технічного та кадрового забезпечення; найбільш поширеним видом відповідальності є кримінальна, що обумовлюється високим рівнем шкоди, в результаті здійснення кіберзлочину; зазвичай правопорушення у вказаній сфері спрямовуються не на конкретну особу, тобто не є персоніфікованими; шкода

від вчинення кіберзлочину, зазвичай, має матеріальний характер, та не шкодить фізичному здоров'ю людини (с. 129-130);

- визначені з урахуванням позитивного зарубіжного досвіду напрямки розвитку інституту забезпечення кібербезпеки в Україні: по-перше, необхідно збільшити фінансування суб'єктів, діяльність яких спрямована на забезпечення кібербезпеки в державі; по-друге, слід покращити якість освіти працівників кіберполіції; по-третє, кардинального оновлення потребує Стратегія кібербезпеки України; по-четверте, необхідно розширювати міжнародне співробітництво у сфері забезпечення кібербезпеки, не обмежуючись співпрацею з однією конкретною країною (в нашому випадку — США); по-п'яте, необхідно посилити контроль у мережі Інтернет (на прикладі Китаю) (с. 151-152);

- висновок здобувача про те, що оптимізація системи суб'єктів забезпечення кібербезпеки представляє собою процес, який передбачає: по-перше, створення оптимальної кількості таких суб'єктів, яких буде достатньо для виконання завдань у сфері забезпечення кібербезпеки; по-друге, належну організацію діяльності відповідних суб'єктів шляхом збільшення або зменшення кількості їх повноважень (с. 179-180).

У дисертації сформульовано й інші цікаві та корисні положення та висновки.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Однак, як і при дослідженні будь-якої складної і нової теоретичної проблеми, в зазначеному дисертаційному дослідженні міститься чимало спірних, неузгоджених і не зовсім обґрунтованих положень, які можуть стати підґрунтям наукової дискусії і напрямами подальшої розробки даної проблеми. Зокрема:

1. Аналізуючи в підрозділі 1.1 «Поняття та особливості кібербезпеки як об'єкта адміністративно-правової охорони» (с. 24-34) наукові погляди на поняття кібербезпека та його нормативне врегулювання, здобувачеві варто було б висловити свою думку щодо його змісту.

2. Потребує додаткового обґрунтування визначене здобувачем поняття «адміністративно-правової охорони у сфері забезпечення кібербезпеки» як діяльності відповідних державних органів, що здійснюється на засадах імперативності та ієрархічності і направленої на підтримання та забезпечення належного стану захищеності прав, інтересів та інформації відповідних суб'єктів у кіберпросторі (с. 33), оскільки така діяльність не завжди реалізується на засадах імперативності та ієрархічності. Досить часто належне виконання завдань із забезпечення кібербезпеки ґрунтується на принципі взаємодії різних правоохоронних структур. Крім того, профілактична робота у досліджуваній сфері, як складова охорони, не завжди забезпечується застосуванням імперативного методу.

3. Досліджуючи у підрозділі 2.1 «Система суб'єктів забезпечення кібербезпеки України та особливості їх адміністративно-правового статусу» (с. 85-99) адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення кібербезпеки України, здобувачеві варто було б проаналізувати не тільки їх завдання та повноваження, а й інші елементи адміністративно-правового статусу, зокрема принципи діяльності, порядок взаємодії та координації та інші.

4. Досліджуючи методи забезпечення кібербезпеки в Україні (с. 111-113) здобувачеві варто було б більше уваги приділити особливостям та порядку їх реалізації відповідними суб'єктами забезпечення кібербезпеки.

5. Вказуючи на відсутність в національному законодавстві норм, які б детально визначали організаційні та процедурні засади забезпечення кібербезпеки в Україні (с. 160), дисертантові варто було б надати власні пропозиції щодо усунення вказаної прогалини.

Висловлені зауваження носять характер побажань та не можуть суттєво вплинути на загальну високу наукову цінність рецензованої роботи та позитивну оцінку проведеного автором дослідження.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони можуть бути використані у: науково-дослідній роботі; правотворчості; навчальному процесі та практичній діяльності.

Основні результати дисертаційного дослідження викладено в семи статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, та трьох тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях. Дисертацію та автореферат оформлено відповідно до встановлених вимог.

Наведене дозволяє зробити висновок, що дисертаційне дослідження «Адміністративно-правові засади забезпечення кібербезпеки України» виконане на належному науково-теоретичному рівні, є завершеною працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що вирішують конкретне наукове завдання, яке має суттєве значення для науки адміністративного права, тобто за своєю актуальністю, новизною постановки та вирішенням досліджених проблем, теоретичним рівнем і практичною корисністю, достовірністю і обґрунтованістю одержаних результатів повністю відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів, а її автор – Бухарев Владислав Вікторович заслуговує на присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:
суддя-спікер
Сумського окружного
адміністративного суду,
кандидат юридичних наук,
заслужений юрист України

С.О. Бондар